

'Door onkundig beheer verdwijnen vlinders'

Dat vlinders verdwijnen is voor een belangrijk deel te wijten aan verkeerd beheer van natuurgebieden, stelt Frans Post. Hij heeft dat vaak genoeg gezien in natuurgebieden waar hij zelf veelvuldig komt. Hij maakt de beheersplannen ook van een heel andere kant mee, want hij werkt bij de provincie Noord-Brabant aan een natuurontwikkelingsplan.

'We zijn nu bezig met een natuurontwikkelingsplan en dat houdt in, dat we hebben uitgezocht wat de waarde is van de provincie Brabant. Op elk gebied, op alles wat we konden krijgen. De twee uitgangspunten waren dat de soorten landelijk zeldzaam moeten zijn en dat Noord-Brabant belangrijk moet zijn voor de soort. Alle belangrijke gebieden zijn in kaart gebracht en die willen we nu verbinden via landschappelijk te ontwikkelen zones. De zogenaamde ecologische infrastructuur. Bij dat onderzoek zijn ook vlinder-

gegevens gebruikt. We hebben dagvlindergegevens gekocht van de Vlinderstichting en gekeken naar de bijzondere soorten, zoals Spiegel-dikkopje, Bont dikkopje, Kleine ijsvogelvlinder en Gehakelde aurelis. Zo ontstonden de beschermde gebieden, de zogenaamde kerngebieden.'

Die plannen en onderzoeken zijn wel leuk, maar de provincie heeft zelf niets in eigen beheer. De provincie kan alleen sturen. 'Het aanleggen van lijnvormige elementen, contacten tussen natuurgebieden, ligt buiten het werkkterrein van de provincie, die alleen aangeeft wat zij zou willen zien. de plannenmakers van de gemeenten zouden daar dan rekening mee moeten houden, omdat de provincie fiat moet geven aan zo'n plan. De provincie kan dus alleen sturen, de randvoorwaarden verbeteren.'

'Geld aan boeren is weggegooid geld'
De sturende functie van de provincie heeft zijn beperkingen. De mogelijkheid om agrariërs geld te geven bij natuurvriendelijke bedrijfsvoering bijvoorbbeeld vindt Post het overdenken niet waard. 'Ik heb volstrekt geen greintje vertrouwen in boeren. Als je iets wilt beschermen werkt maar één ding: kopen. Kun je het niet kopen, geef het dan maar op. Beheersovereenkomsten met boeren kosten handen vol geld en je blijft afhankelijk van de goodwill van de boer. Boeren krijgen doorgaans teveel. Bij de vergoeding voor de

Foto: A. Otte

gederfde inkomsten slaan ze arme zandgrond aan als was het de beste kleigrond van Flevoland. Meerdere malen heeft zich in Brabant voorgedaan dat een boer het ineens in zijn hoofd kreeg om de boel om te ploegen, omdat hij meer wilde. Je kunt hem dan voorrekenen dat hij erop verliest, maar hij doet het toch. Puur een machtsspel. Jaren heb je dan in een grond geïnvesteerd en dan ben je het weer kwijt. Economisch gezien is dat pure waanzin. Het zet veel meer zoden aan de dijk om gronden te kopen.'

'De term *verweving*, dus boeren betalen in ruil voor een natuurvriendelijke bedrijfsvoering, is achterhaald. Je komt het in geen enkel plan meer tegen. Verweving is grandioos mislukt: zie Brabant. Waar het wel lukte vielen economische en natuurbeschermingsbelangen toevallig samen. Aankoop is mijns inziens het beste: scheiding van functies.'

'Men verzint mooie plannen, zoals de verweving, maar het werkt niet. Dat is ook het bezwaar tegen de kantoorbiologen. Ze bedenken theorieën die wel kunnen of soms wel kloppen, maar ze missen veldervaring.'

'herinintroductie is zinloos'

Gebieden kopen dus. En dan? Soorten terugzetten, herinintroduceren? Ook in dat, door 'kantoorbiologen' bedachte plan ziet Post geen heil. 'Ze hebben nu bevers uitgezet in de Biesbosch. Of dat lukt mag Joost weten. De Biesbosch is de grootste stortplaats van Nederland, er ligt ontzettend veel giftig slib.

Ik denk wel dat bepaalde soorten gewoon niet terug kunnen komen naar geschikte gebieden. Een vogel vliegt er gewoon heen. Bij vlinders kun je de vraag stellen of je niet wat verder moet gaan. Ik denk dat herinintroductie voorlopig niet aan de orde is.

De meeste gebieden zijn nauwelijks in staat de soorten die er zitten te handhaven. Veel van dat soort

herinintroductieprogramma's gebeuren alleen maar om de status. Zo van: wij helpen de natuur, we zetten een soort terug. Terwijl het hele systemen zijn die plat liggen. Pas als het systeem functioneert, als het draagkracht heeft, kun je aan herinintroductie beginnen te denken. En dan beschouw ik herinintroductie alleen maar als een mooi lapmiddel. Grote grazers terugzetten, of carnivoren, vind ik weer iets anders, want dan wordt een hele laag in de voedselpiramide opgevuld. Maar een vlinder terugzetten stelt ecologisch gezien niets voor. Dan kun je de mensen en het geld beter gebruiken om het hele gebied te verbeteren. Het is alleen maar leuk voor de vlinderliefhebber, maar voor de rest is het volslagen zinloos.'

'Ik vraag me ook af of het helpt om verdwenen soorten terug te zetten. Dat het Boomwitje verdwenen is, wordt gedragen door factoren die veel verder gaan dan de menselijke beïnvloeding. Dat beest is de vorige eeuw al uit Engeland verdwenen. Dat gaat verder dan biotoopvernietiging, want het Boomwitje is gewoon een bossoort. Ik heb bij Weert een populatie helemaal zien verdwijnen. De milieumomstandigheden werden wel iets slechter, maar er waren ook goede plekken in het bos. Er was niet echt een reden aan te wijzen waarom de soort achteruit ging. En dit soort dingen gebeurt in heel West-Europa. Dat soorten verdwijnen past in een veel ruimer kader. Het heeft misschien te maken met klimatologische omstandigheden. Bij vogels zie je ook soorten verdwijnen, waarbij de achteruitgang sterker is dan de verslechtering van het biotoop. Je ziet ook, dat andere soorten zich wel kunnen handhaven. Dus soorten terugzetten, daar geloof ik niet in.'

De achteruitgang van soorten moet niet zo dramatisch benaderd worden volgens Post. Er komen ook soorten terug. 'Op dit moment gaat alles wel achteruit, maar het Landkaartje bijvoorbeeld

*Na twee jaar zat het Bont dikkopje op de beoogde plaats.
Foto: F. Bink.*

was begin deze eeuw uitgesproken schaars. In de jaren '30 is het gekomen en nu is het algemeen. De Gehakkelde aurelia wordt ook steeds algemener.

Verkeerd beheer

De soorten die verdwenen zijn waren meestal het slachtoffer van verkeerd beheer. 'De soorten die echt achteruit zijn gegaan waren veelal afhankelijk van een specifieke plant, zoals het Maasblauwtje van de Gewone pimpernel. Die weilanden zijn weg. Het Gentiaanblauwtje: hetzelfde laken een pak. Die vegetaties worden verkeerd beheerd, althans voor die soort. Het zelfde geldt voor de Parelmoervlinders, zij zijn verdwenen van de blauwgraslanden. Als je in Zuid-Limburg net over de grens kijkt kom je in kalkgraslanden waar de Belgen het beheren volgens het principe van laissez faire, laissez passer. Ze hebben geen geld en zijn blij dat ze het gekocht hebben. Af en toe branden of maaien ze eens wat. De entomofauna is daar vrijwel compleet. De vlinders, kevers en wantsen, alles zit er. Dan kom je weer in

Zuid-Limburg, waar gebieden liggen met de prachtigste vegetatie, maar er zit geen vlinder. Dat is gewoon verkeerd beheer.'

De kennis over de biotoopeisen van vlinders is bij de meeste beheerders niet aanwezig, terwijl je met heel simpel beheer enorm veel kunt bereiken. Post: 'Het is geen onwil, maar onwetendheid. Ik ken gebieden waar een aantal soorten sterk achteruit ging. Het gebied was van Natuurmonumenten. Toen heb ik uitgezocht hoe dat nou kwam. Toen bleek dat het beheer steeds grootschaliger was geworden. Men kapte ineens een groot perceel. Vroeger in de elzebroekbossen kapte men eens in de vijftien jaar een stuk van twintig bij twintig meter, meer had men niet nodig. Overal steeds een klein stukje eruit. Dan krijg je een zeer gevarieerde mantelvegetatie met veel Hennegrass en Kamperfoelie aan de zijkant.'

'Met heel simpel beheer bereik je heel veel. Zo was er ook een stuk met het Bont dikkopje en een ander stuk, wat uitermate geschikt was, maar waar dat beest ontbrak. Alles lag klaar, maar er zat niets. Langs een voetpad van anderhalve kilometer lang, die beide delen verbond, werd om de tien meter het bos een stukje teruggezet, zodat er inhammen ontstonden. Binnen twee jaar zat het Bont dikkopje massaal op die tweede plek.'

Wat vlinders vaak de das om doet is het feit dat beheer te eenzijdig is. Men richt zich op een of twee stabiele vegetaties en verder kijkt men niet. 'Tot nu toe is het beheer teveel gericht geweest op een of twee vegetatietypen. Bos bleef bos, weiland bleef weiland en ertussen een scherpe overgang. En als er iets verandert gaat het te rigoreus. Veel insecten hebben daarentegen behoefte aan instabiele milieus, overgangszones, één stadium in een successiereeks. Nu vinden beheerders het niet erg als er in het beheer iets

fout gaat: over een of twee jaar is de beoogde vegetatie wel weer terug. Maar voor vlinders is dat funest. zij hebben elk jaar een bepaalde plantesoort nodig om te overleven. Continuïteit is enorm belangrijk. Binnen een gebied moet voor een vlinder zijn biotoop elk jaar aanwezig zijn. Het mag wel een stukje opschuiven, maar het moet er zijn. Anders verdwijnt de soort.'

'Beheer is meestal gericht op de lange termijn, maar soorten moeten die termijn wel kunnen overbruggen. Je moet je langetermijn doelen met kortetermijn maatregelen zien te bereiken. Dus in een vochtig populierenbos dat elzebroekbos moet worden, niet ineens alle populieren eruit kappen, maar stukje voor stukje, zodat er steeds voldoende bomen staan.

Men denkt teveel: als we over zoveel jaar dat vegetatietype weer hebben, komt die soort wel weer terug. Dat kun je wat vlinders en bijvoorbeeld ook loopkevers betreft wel schudden.'

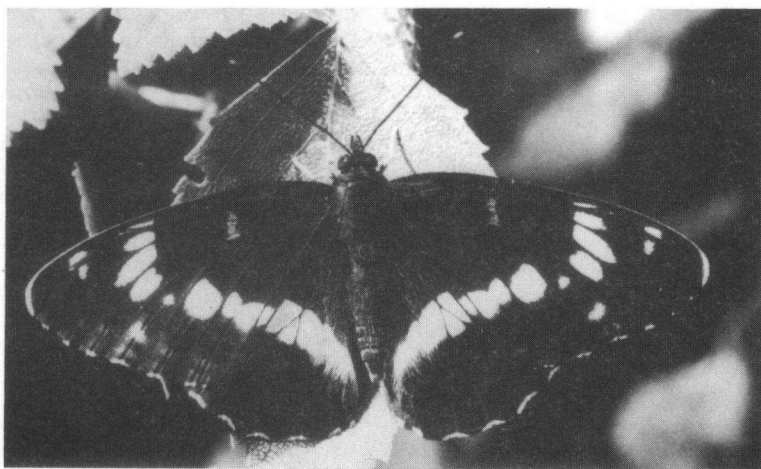

Het Spiegeldikkopje leeft in een onstabiel milieu.

Beheerders: eerst zien, dan geloven
'Veel beheerders zijn best te overtuigen van het nut van beheer gericht op soorten of gemeenschappen. Wil je bereiken dat een beheerder ook daadwerkelijk uitvoert wat jij voor ogen hebt, dan moet je met die mensen het veld in om dingen aan te wijzen. Dan blijkt dat ze de vlinders nooit gezien hadden. Als je dan wat zeldzame soorten laat zien, zijn ze opeens heel trots dat die soort in hun terrein voorkomt. Als je laat zien waar de dieren voedsel zoeken, waar ze baltsen en waar de eieren afgezet worden, dan is de animo snel gewekt. Er zijn nog maar weinig beheerders van het type jager en houtvester, die hun gebied zien als een soort produktie-eenheid voor hout en konijnen. De meesten geloven echter pas iets als ze het zien. Dan willen ze weten wat ze specifiek hier moeten doen.

Beheerders zijn doeners. Aan ecologische verhalen hebben ze niets. Ze vragen meteen: "Waar moet ik gaan hakken?" Als je dan iets aanwijst is het een week later verdwenen. De beste methode is om een kaart te maken van hun gebied en specifiek aangeven wat er moet gebeuren: in dit perceel om de vijf jaar zoveel kappen, langs dit pad elke vijftien jaar iets terugzetten, zodat een bepaald soort instabiel milieu steeds aanwezig blijft. En juist die onstabiele milieus zijn belangrijk voor bepaalde vlinders, zoals het Spiegeldikkopje, het Bont dikkopje en de Grote weerschijnvlinder. Als je dan na twee of drie jaar beheer weer eens met de beheerder door het gebied loopt en de beoogde soorten zitten er, dan zijn die mensen apetrots.'

'Zo liep ik eens mee met een beheerder, die al vier jaar een bepaald beheer volgde. Hij liep te klagen dat de Kleine ijsvogelvlinder er nog steeds niet zat. We sloegen een boek open om te kijken hoe de Kleine ijsvogelvlinder er ook alweer uitzag en, het was net als in een film, er kwam er een in de volle zon aanvliegen

De Kleine ijsvogelvlinder heeft drie verschillende gebieden nodig om te overleven. Foto: F. Bink.

en hij ging op het boek zitten. Toen bleek dat er zich dat jaar een populatie had gevestigd. Voor zo'n beheerder is dat het bewijs dat het echt werkt. Onderzoek komt alleen aan bij de beheerder als je het nodige aan educatie doet.'

Onderzoek is volgens Post enorm belangrijk. 'Ik heb bijvoorbeeld bij de Kleine ijsvogelvlinder gekeken waar dat beest precies zit. Toen bleek, dat er in het gebied drie totaal verschillende plaatsen van belang zijn: de plaats waar hij voedsel zoekt, de plaats waar hij baltst en de plaats waar de eitjes afgezet worden. Op die laatste plek zie je nooit een vlinder. Dat zijn totaal verschillende plaatsen. Op sommige plaatsen heb ik rupsenvraat gezien waar ik nooit een vlinder was tegengekomen. Als je dat niet weet en je zorgt in het beheer niet voor behoud van die ei-afzetplaats, dan heb je kans dat je de soort uitroeit.'

'Zo ook met merkonderzoek. Ik heb eens in een gebied Spiegeldikkopjes gemerkt. Elk beest kon individueel gemerkt worden. Op een topdag ving ik zo'n dertig beesten, maar over de hele periode waren dat er zo'n tweehonderdvijftig. Zelfs op de laatste dag vlogen er nog on-

gemerkte dieren rond. Dus al zie je er op een moment maar weinig, dan nog kan een gebied bezocht zijn door veel meer vlinders en daar belangrijk voor zijn. Daarop moet het beheer dan afgestemd worden.'

Post doet al jaren zelf onderzoekjes en probeert ons aan te sporen ook eenvoudige onderzoekjes te doen. 'Je kunt zelfs als je weinig tijd hebt eenvoudig leuke onderzoekjes doen. Ik interesseer me ervoor waar een soort zit. Als ik een beest tegenkom, kijk ik hoe en waar hij zit en waarom. Hoe ligt een houtwal met vlinders ten opzichte van de wind en de zon? Zo kun je goed zien wat de effecten van verschillend beheer zijn. Zo zag ik eens twee evenwijdig gelegen houtwallen. Houtwal A lag afgeschermd van de wind en werd onderhouden door een boer die er af en toe eens wat uit haalde. Houtwal B werd telkens keurig recht afgezet. Bij A waren vele nissen ontstaan met zo'n twaalf soorten vlinders. In elke nis zat een Gehakelde aurelia. Bij B zag ik hooguit wat langstrekkende vlinders. Je ziet: ook al heb je weinig tijd, dan nog kun je tot leuke resultaten komen. Die dan weer in de Vlinders gepubliceerd kunnen worden.

□